

диференціації напрямів розвитку та створення нових форматів торгівлі підвищуються результати господарювання та розширюються джерела інвестиційного забезпечення, ефективність його використання.

Список використаних джерел:

1. Лупак Р. Л. Напрями реалізації потенціалу сектора інформаційно-комунікаційних технологій у контексті забезпечення якісних характеристик функціонування внутрішнього ринку та розвитку інформаційного суспільства в Україні. Галицький економічний вісник. 2019. № 5 (60). С. 79-94.
2. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В. Роль сектору інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні та реалізації потенціалу smart-спеціалізації на регіональному рівні. Держава та регіони. 2019. № 5 (110). С. 162-169.
3. Васильців Т. Г., Бойко В. В. Світовий досвід розвитку сільських територій в контексті державної політики забезпечення економічної безпеки. Науковий вісник Полісся. 2016. Вип. 3 (7). С. 15-21.
4. Блонська В. І., Лупак Р. Л. Конкурентоспроможність підприємства – основний чинник розвитку конкурентоспроможної економіки. Науковий вісник НЛТУ України. 2006. Вип. 16 (1). С. 345-350.

УДК 331

*Гуменюк А. В., здобувач PhD,
Голбанос С. С., здобувач PhD,
Куликов Г. О., здобувач PhD*

*(Науковий керівник – д.е.н., проф. Семикіна М. В.)
Центральноукраїнський національний технічний університет*

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ СФЕРИ ПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ

На етапі широкомасштабної війни, розв'язаної РФ проти України, розвиток сфери праці набув негативних тенденцій: втрачено понад 5 млн робочих місць, майже у 2 рази скоротилися доходи більшості працюючих, можливості прикладання праці та реалізації трудового потенціалу багатократно зменшилися внаслідок руйнації багатьох підприємств, житла, навчальних закладів, соціальної інфраструктури, масштабного тимчасового переселення багатьох працівників з дітьми в межах країни та за кордон. Експерти фіксують значні людські втрати, скорочення робочих місць, припинення діяльності багатьох підприємств, збільшення безробіття. Відбувається кількісне зменшення та погіршення якості людського потенціалу, що звужує можливості продуктивного використання людської праці на рівні окремих територій і країни загалом. Усі ці проблеми розвитку сфери праці потребують дослідження з метою пошуку дієвих важелів державного регулювання для відновлення та збереження ресурсів праці.

Аналіз наукової думки засвідчує, що сфера праці була предметом дослідження мислителів далекого минулого і вчених сучасності. Найбільш відомі праці Аристотеля, Г. Беккера, Т. Шульца, В. Близнюк, Е. Лібанової,

А. Колота, О. Грішної, І. Петрової, У. Садової, М. Семикіної, Л. Шаульської та ін. З огляду сучасних публікацій можна зробити висновок, що дослідження стану розвитку сфери праці не втрачають своєї актуальності [1; 2].

Узагальнення наукової думки дозволяє багатоаспектно визначати сутність праці: це свідомо цілеспрямована створююча діяльність; докладання людиною розумових та фізичних зусиль для одержання корисного результату у задоволенні своїх матеріальних та духовних потреб; процес перетворення ресурсів природи в цінності та блага, що здійснюється і керується людиною під дією як зовнішніх стимулів (економічних та адміністративних), так і внутрішніх спонукань; вияв людської особистості. Водночас, нині не вистачає досліджень, присвячених особливостям та проблемним аспектам праці населення під час війни.

В умовах війни гострою проблемою в Україні залишається неефективне використання найціннішого ресурсу – людської праці. Ця проблема набула загострення ще до 2022 року під впливом низкою чинників, серед яких експерти виокремлюють: низьку конкурентоспроможність робочої сили; обмежені обсяги та низьку інноваційність створення нових робочих місць; низьку частку зайнятих в інноваційних сферах економіки; масову нелегальну зайнятість населення; неефективну систему оплати праці, слабкість та застарілість мотиваційних механізмів; низьку самозайнятість населення; невідповідність потреб ринку праці та підготовки фахівців і робітничих кадрів вітчизняною системою освіти (особливо це стосувалось якості підготовки); неефективну систему соціальної підтримки вразливих категорій працездатного населення; надмірні міжрегіональні диспропорції за показниками розвитку ринку праці; невідповідність демографічних показників і показників зайнятості за регіонами, що підтверджує проблеми вимушеного безробіття й високої зовнішньої міграції населення [1, с. 72; 3]. У свою чергу, нестача коштів, слабкий інноваційний розвиток економіки в умовах військових ризиків і втрат теж негативно позначився на можливостях модернізації і створення нових робочих місць.

В умовах війни, розв'язаної РФ проти України, розвиток сфери праці набув негативних тенденцій внаслідок руйнації багатьох підприємств, житла, навчальних закладів, соціальної інфраструктури, масштабного тимчасового переселення багатьох працівників з дітьми в межах країни та за кордон. Війна нанесла величезних збитків українській економіці та залишила мільйони людей без роботи. Кількість робочих місць скоротилася, а кількість безробітних – безпрецедентно зросла. Це вимагає з боку держави гнучкого та оперативного регулювання з метою відновлення та збереження ресурсів праці.

Здійснений аналіз наукових джерел та інтернетресурсів показав, що під час російсько-української війни 2022 року відбулися суттєві зміни у регулюванні сфери праці в Україні, зокрема йдеться про таке:

- зміни у трудовому законодавстві у воєнний час щодо порядку оплати праці, відпусток, перевірок інспекторів праці та ін.;
- розроблення та впровадження порядку допомоги по безробіттю внутрішньо переміщеним особам, зареєстрованим у центрах зайнятості;
- збереження бізнесу завдяки реалізації урядової програми релокації з територій активних бойових дій;

- компенсація витрат бізнесу за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб;
- підтримка бізнесу через зниження податків на першому етапі з подальшим поступовим балансуванням податкових зобов'язань;
- організація консультаційної підтримки роботодавців, внутрішньо переміщених осіб щодо особливостей організації соціально-трудова відносин у воєнний час (через систему «інтерактивний інспектор» Державної служби України з питань праці [2]).

Виконаний нами аналіз інформації кадрових порталів дозволяє стверджувати, що пошук роботи в умовах війни є надзвичайно гострим не тільки в регіонах з масштабними руйнуваннями, а й на заході України, де сконцентровано багато переміщених осіб. Свої специфічні проблеми щодо пошуку роботи виникають і за кордоном, оскільки там існують мовні бар'єри для багатьох українців, вимушених переселенців, виникають питання складності підтвердження дипломів тощо. Багатьом переселенцям, які втратили роботу, слід перенавчатися, отримувати затребувану професію. Можна очікувати, що на ринку праці після війни буде великий попит на професії будівельників, фахівців і робітників сільського господарства, харчової промисловості, легкої промисловості; професійних військовослужбовців, фахівців сфери здоров'я, фахівців іт-технологій, логістики. Це вимагатиме, у свою чергу, реформування освітньої галузі, реорганізації системи професійного навчання на виробництві відповідно до актуальних потреб відновлення економіки України.

Отже, реалії і перспективи розвитку української держави, відновлення її економіки після війни вирішальною мірою залежать від ефективності використання головного найціннішого ресурсу – праці. Сфера праці є умовою життєдіяльності населення, джерелом зростання економіки, ВВП та особистих доходів громадян. Поглиблені дослідження розвитку сфери праці та пошуку шляхів відновлення робочих місць, вдосконалення стимулювання праці по завершенні війни відносяться до найперспективніших завдань економічної науки. Віднайдення ефективних мотиваційних механізмів у сфері праці має дати вагомий імпульс розвитку сфери праці та відновленню економіки України.

Список використаних джерел:

1. Чорна Н., Чорний Р. Ринок праці України: сучасні виклики. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2020. № 1. С. 64-73. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-01-64-73>.
2. Трудові відносини у воєнний час - питання/відповіді : Державна служба України з питань праці. URL: <https://pratsia.in.ua/faq.php>.
3. Мотиваційні механізми розвитку економіки на етапі євроінтеграції: колективна монографія / М. В. Семікіна, С. Д. Лучик, Л. Д. Запірченко та ін. Кропивницький: цнту, 2022. 281 с.